

EDUCACIÓ AL LLARG DE LA VIDA: NEOLIBERALISME VS. INCLUSIÓ

Laura Haba Jiménez,
Docent de Formació de
Persones Adultes

La política educativa que s'aplica amb zel a casa nostra parteix d'una *visió empresarial* del centre educatiu, on pares i mares (*consumidors*) han de poder triar centre, i fins i tot triar la llengua d'escolarització, on apareixen *rànquings* escolars per fomentar la tria, es promouen les habilitats gerencials i la professionalització en la gestió dels centres educatius... Mentrestant es redueix la inversió en l'educació pública en aplicació d'una *competitivitat* curt-terminista; els valors i les lògiques de l'economia de mercat impregnen els sistemes educatius; s'adeqüen les estratègies pedagògiques i els currículums a les demandes del mercat; etc. Sota l'argument de l'*eficiència* econòmica i de la "racionalització" de la "despesa" pública, el full de ruta eminentment privatitzador del neoliberalisme fa que molts governs apliquin i justifiquin retallades per assolir una suposada major "competitivitat". Espanya i Catalunya en són exemples paradigmàtics(1).

És inqüestionable que l'escola ha de fer un esforç d'innovació i adaptació per fer front als reptes del segle XXI, i que l'infrafinançament per si sol és un escull que ho dificulta (*adquisició de material tecnològic, inversió en formació permanent, pujada de ràtios...*). El que no és tan evident és que els criteris de l'oferta i la demanda hagin de passar per sobre dels criteris pedagògics pel que fa als currículums; o que l'educació hagi de dedicar-se principalment a formar futures treballadores i treballadors en comptes de formar persones; o que la competència amb altres centres basada en avaluacions i la gestió pressupostària siguin els objectius principals de la direcció d'un centre educatiu.

La raó que fa que no qüestionem aquests criteris i decisions polítiques -o que fa que la seva discussió no formi part de l'agenda pública-, i que aconseguim molt sovint que les donem per descomptades i evidents, és l'hegemonia de la concepció neoliberal.

Les desigualtats i l'escola pública

Segons dades de l'[IDESCAT](#), un 10% de la població catalana de més de 16 anys no sap llegir ni escriure, o bé no té estudis de cap mena (dos punts per sobre en el cas de les dones i dos per sota en el cas d'homes). És més, si tenim en compte l'analfabetisme digital(2), la xifra està lluny de traduir un model que prioritza l'educació com a dret.

Un model educatiu que no té en compte el context en què s'insereix i que no es marca com a objectiu assegurar l'educació com un dret, tendeix a aplicar receptes teòriques emanades d'una concepció econòmica determinada sense aterrar el seu model a la societat. Per aquest motiu, malgrat tots els sistemes educatius que s'han anat succeint reforma rere reforma, tenim una societat en què el 20% més ric disposa de prop de sis vegades més renda que el 20% més pobre -és a dir, té majors possibilitats de pagar-se uns estudis universitaris, classes de reforç, adquirir material pedagògic...-, i un coeficient de desigualtat en la renda (GINI) molt superior (31,8) a la mitjana Europea (30,3), i molt superior als països amb què sovint ens agrada emmirallar-nos (Finlàndia, 25,3; Dinamarca, 27,6). Una desigualtat que per cert no ha fet més que créixer des de 2006, segons dades de l'[Eurostat](#).

Més enllà del finançament: el desarrelament social de l'educació

Des del punt de vista neoliberal, invertir en educació equival a invertir en capital humà. Per això, moltes polítiques globalitzadores passen de fet per l'educació, però en el sentit de fer inversions destinades a augmentar el nivell de qualificació tècnica de la ciutadania perquè siguin contractables, no per a gaudir d'una societat més culta, cívica i igualitària. Un cop superades les etapes obligatòries, l'èmfasi en l'ocupabilitat a costa de la formació ciutadana integral i crítica, també continua a l'etapa universitària. La reestructuració de la Universitat al nostre país, arran del Pla de Bolonya i basada en aquests mateixos criteris empresarials, implica l'eventual eliminació de titulacions no rendibles i ha suposat ja l'encariment dels preus, la impossibilitat de compaginar els estudis amb la feina, etc. Ho vivim dia a dia, les polítiques mercantilistes impliquen una major fragmentació social, l'elitització de l'educació postobligatòria i l'abandó de la formació integral com a objectiu educatiu.

Renunciar o desapoderar econòmicament l'educació -entesa com a eina de cohesió social- redonda en una creixent desigualtat i fragmentació en el si de la societat, tant a nivell de país com a nivell europeu. N'és un cas paradigmàtic l'educació de persones adultes, en altre temps depenent del Departament de Benestar i Família, d'on sembla haver-ne heretat la concepció assistencial.

Els centres de formació de persones adultes justifiquen una inversió molt substancial i benvinguda d'Europa a les arques públiques catalanes, a través del Fons Social Europeu (FSE), els quals tenen com a finalitat explícita la millora de les perspectives laborals de la població. Així, s'inverteix en una visió de l'educació mercantilista, una visió que no té en compte ni prioritza el valor de l'educació com a transmissora de valors democràtics, de llibertat i igualtat, ni com a dret humà, sinó la necessitat de *"situar Europa en el camí del creixement econòmic"*. Indirectament, aquests fons europeus destinats a la promoció laboral donen una empenta a la visió neoliberal de l'educació i al dogma capitalista del creixement continu, la viabilitat del qual en termes ecològics no es posa en dubte i, en tot cas, s'adjectiva amb el cínic epítet de "sostenible".

La visió neoliberal mercantilista de l'educació arraona progressivament la concepció de l'educació al llarg de la vida i l'objectiu fonamental d'adquirir competències o valors necessaris en un model de societat inclusiva i solidària. La formació en competències digitals per a persones adultes, per exemple, va més enllà de preparar la ciutadania per un món laboral, si no que prepara persones per un món global i tecnològic on molta gent -no necessàriament en edat laboral- requereix formació i habilitats.

L'analfabetisme digital no només pot limitar les oportunitats laborals, les relacions socials i l'accés a determinats continguts culturals, sinó que pot abocar aquestes persones a una situació de marginalitat en el més ampli sentit de la paraula. Avui hauríem d'entendre que l'esforç per alfabetitzar digitalment la població ha d'equiparar-se, almenys, al dut a terme al segle XIX i XX per aconseguir que la ciutadania aprengués a llegir i escriure.

En el context canviant en què vivim, amb un procés continu de qualificació i requalificació, on cal sempre adquirir noves i diverses competències per a l'adaptació a la societat, s'hauria de recontextualitzar el dret a l'educació més enllà de l'educació bàsica. Si el dret a l'educació, com a dret humà, s'ha de respectar, satisfer i protegir i -segons la Declaració Universal dels Drets Humans - tota persona té dret a l'educació i que aquesta sigui gratuïta, caldria realitzar una reflexió sobre l'aplicació

d'aquests principis al dret d'educació garantit per l'Estat en aquelles etapes educatives en l'edat adulta o postobligatòria.

Mentre la crisi del sistema econòmic vigent no ha servit per replantejar un nou model econòmic ni tan sols per fer-hi esmenes, aquest mateix fracàs s'ha emprat precisament per justificar polítiques d'austeritat que han arrasat amb les polítiques educatives. Així, malgrat que l'educació segueix essent considerada sobre el paper un dret humà, les imposicions del sistema econòmic hegemònic i la ideologia imperant han impulsat una evident tendència a la privatització -a vegades explícita i a vegades "encoberta"⁽³⁾-, que desbanca l'objectiu de la universalització de l'educació, i per tant de la seva gratuïtat.

La visió de l'educació com a eina per a fer una millor ciutadania, s'ha substituït per la missió de fer millors treballadores i treballadors, i és evident que aquest objectiu té força interessos contraris al primer. El dilema és senzill: o neoliberalisme o inclusió. O mercantilització o educació.

1. Com indica l'Institut d'Estadística de Catalunya ([IDESCAT](#)), en les darreres dues dècades, el percentatge de despesa pública en educació respecte al PIB és molt inferior en el cas de Catalunya, si ho comparem amb Espanya i sobretot amb Europa. Però, malgrat que aquest és un indicador important pel que fa al finançament de l'educació a casa nostra, no exhaureix ni de bon tros el debat del model educatiu dins aquest món globalitzat.
2. S'entén l'**analfabetisme digital** com la manca d'una mínima competència informàtica exigible en el món actual, concebuda com la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació i de la comunicació en la vida quotidiana, a l'escola, a la feina o al lleure.
3. "*la privatización encubierta (...)* Consiste en reducir el peso de los recursos públicos y obligar a las familias a pagar por segmentos de educación que tienen un valor diferencial: extraescolares, refuerzos y apoyos, idiomas, informática, música..." (Aunión, J. A.; Fernández, D. El capital privado echa el ojo a la educación. El País, 2012).